

Colecția Civilizația Chineză

Lector: Nicoleta Arsenie
Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu
Coperta: Florin Afloarei

Editura IDEEA EUROPEANĂ
O.P. 22, C.P. 113, București, 014780
Tel./Fax.: 021-2125692; Tel.: 021-3106618
Comenzi carte prin poștă:
Tel.: 021-2125692
E-mail: office@ideeaeuropeana.ro
www.ideeaeuropeana.ro

Original edition © Foreign Language Teaching and Research Publishing Co., Ltd.

Romanian translation © Foreign Language Teaching and Research Publishing Co., Ltd.
All rights reserved.

No part of this publication should be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of Foreign Language Teaching and Research Publishing Co., Ltd.

© Editura Ideea Europeană, pentru prezenta versiune

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Concepte-cheie din gândirea și cultura chineză / trad. din lb. chineză și note de Paula Teodorescu. - București : Ideea Europeană, 2020
ISBN 978-606-594-716-0
Vol. 2. - 2020. - ISBN 978-606-594-719-1

I. Teodorescu, Paula (trad.)

008

Concepte-cheie din gândirea și cultura chineză

2

Traducere din limba chineză și note de
Paula Teodorescu

București, 2020

tot din lume, iar astfel, să se promoveze desfășurarea unui dialog de pe poziții de egalitate între China și alte țări sau în schimburile dintre diferite civilizații.

Procesul de selectare, interpretare și traducere a conceptelor de cultură chineză a fost posibil datorită sprijinului major oferit de instituții precum: Ministerul Educației, Grupul China International Publishing, Biroul Central de Traducere și Editare, Universitatea Peking, Universitatea Renmin din China, Universitatea din Wuhan, Universitatea de Limbi Străine din Beijing, dar și datorită susținerii din partea unei distribuții numeroase de intelectuali de marcă, dintre care îi amintim pe: Ye Jiaying, Li Xueqin, Zhang Qizhi, Lin Wusun.

Această selectare a conceptelor-cheie din cultura și gândirea chineză este un proiect pionier, care necesită în continuare un studiu extensiv atât la nivel denotativ, cât și la nivel conotativ. Un proiect de selectare, interpretare și traducere a conceptelor-cheie de cultură și gândire chineză, desfășurat la o scară atât de largă, este realizat pentru prima dată în China, nu există exemple precedente la care să se facă apel, de aceea, și la nivel de interpretare, dar și de traducere, au mai rămas negreșit locuri care pot fi îmbunătățite. În acest sens, vom accepta cu promptitudine opiniile cititorilor pentru a crește neîncetat calitatea acestui proiect.

11 aprilie 2015

Cuprins

- 17 āntǔ-zhòngqiān 安土重迁
- 18 bāguà 八卦
- 19 běnsè 本色
- 21 bǐdé 比德
- 22 biàntǐ 辨体
- 24 biécái-biéqù 别材别趣
- 25 biéjí 别集
- 27 chéng 城
- 28 chǔcí 楚辞
- 30 chúnwáng-chǐhán 唇亡齿寒
- 31 cídá 辞达
- 32 dào fǎ zìrán 道法自然
- 33 dū 都
- 34 dúhuà 独化
- 35 fǎ bù ē guì 法不阿贵
- 36 fēigōng 非攻
- 37 gànchéng 干城
- 38 gāngróu 刚柔
- 39 géming 革命

- 40 géwù-zhìzhī 格物致知
- 41 guàiyáo 卦爻
- 43 guójiā 国家
- 44 guótǐ 国体
- 45 guòyóubùjí 过犹不及
- 46 hǎinèi 海内
- 47 hǎiwài 海外
- 48 hé'érbùtóng 和而不同
- 49 hòudé-zàiwù 厚德载物
- 50 huà gāngē wéi yùbó 化干戈为玉帛
- 51 huàgōng, huàgōng 化工、画工
- 52 huàdào 画道
- 53 huàlóng-diǎnjīng 画龙点睛
- 55 huìxīn 会心
- 56 hùndùn 浑沌
- 57 huófǎ 活法
- 59 jiān'ài 兼爱
- 60 jiěyī-pánbó 解衣盘礴
- 62 jīng (jīngshī) 京(京师)
- 63 jīngjì 经济
- 64 jīngshì-zhìyòng 经世致用
- 66 jìngjiè 境界
- 67 jìng shēng xiàng wài 境生象外
- 69 jū'ān-sīwēi 居安思危
- 70 jūn 君
- 71 jūnzǐ 君子
- 72 kāiwù-chéngwù 开物成务
- 73 kūn 坤

- 74 lǐ 礼
- 75 miàowù 妙悟
- 77 mǐnbāo-wùyǔ 民胞物与
- 78 míngshí 名实
- 79 mìng 命
- 80 qìxiàng 气象
- 81 qián 乾
- 82 qǔjìng 取境
- 84 réndào 人道
- 85 rénwén 人文
- 86 sānxuán 三玄
- 87 shàngdì 上帝
- 88 shàngshànruòshuǐ 上善若水
- 89 shén yǔ wù yóu 神与物游
- 91 shényùn 神韵
- 92 shīchū-yǒumíng 师出有名
- 93 shīshǐ 诗史
- 95 shī zhōng yǒu huà, huà zhōng yǒu shī
诗中有画，画中有诗
- 96 shíshì-qíúshì 实事求是
- 97 sī 思
- 98 sīwén 斯文
- 99 sìduān 四端
- 100 sìhǎi 四海
- 101 sìshū 四书
- 102 tǐ 体
- 104 tiānrén-héyī 天人合一
- 105 tiānrénzhīfēn 天人之分

- 107 tiānzi 天子
 108 wēnróu-dūnhòu 温柔敦厚
 109 wénbǐ 文笔
 110 wénxué 文学
 112 wénzhāng 文章
 114 Wú-Yuè-tóngzhōu 吴越同舟
 115 wǔjīng 五经
 116 xiāoyáo 逍遥
 117 xiǎorén 小人
 118 xīngjī 兴寄
 120 xīngqù 兴趣
 121 xíng'érshàng 形而上
 122 xíng'érxià 形而下
 123 xūyī'érjìng 虚壹而静
 124 xué 学
 125 yǎngmín 养民
 126 yìshù 艺术
 128 yìjìng 意境
 130 yìxīng 意兴
 132 yǔzhòu 宇宙
 133 yuán 元
 134 zhèngzhì 政治
 135 zhīxíng 知行
 136 zhǐgēwéiwǔ 止戈为武
 137 zìqiáng-bùxī 自强不息
 138 zǒngjí 总集
 141 Tabel de termeni și expresii
 149 Tabel de periodizare a istoriei Chinei

āntǔ-zhòngqiān 安土重迁

Atașamentul de pământul strămoșilor

Expresia se referă la cei care, mulțumiți de traiul din locurile natale, nu acceptă cu ușurință să se mute pe alte meleaguri. 安土重迁 **āntǔ-zhòngqiān** este un concept de gândire și simțire, împărtășit de oamenii de rând, care ține de societatea agricolă tradițională. În esență, neputința separării de glie se datorează, în primul rând, faptului că pământul constituie principala resursă de viață și producție, iar în al doilea rând, fiindcă plecarea ar echivala cu părăsirea mormintelor strămoșilor și a familiei cu care au legături de sânge. În mod tradițional, în China a funcționat un sistem al clanurilor feudale, iar conviețuirea în cadrul propriului clan constituia starea firească a societății. De asemenea, cultul strămoșilor a reprezentat credința fundamentală a chinezilor din vechime. În plus, oamenii resimțeau neliniște sau supărare dacă își părăseau mediul și societatea în care s-au născut și au crescut. Acest concept poate părea conservator, iar semantica sa poate fi înțeleasă cu tentă negativă, însă, de fapt, reflectă doar iubirea pură a chinezilor pentru locurile natale, pentru pământul lor, pentru rudele lor și pentru un trai liniștit.

Fragment citat:

Atașamentul de pământul strămoșesc stă în natura oamenilor simpli; se bizuie pe cei din neamul lor ca să-și ducă zilele, aceasta este dorința pe care ei toți o împărtășesc. („Istoria dinastiei Han”, Domnia împăratului Yuan)

bāguà 八卦

Cele opt trigrame

Fiecare dintre cele opt trigrame conține trei linii (monograme), iar fiecare linie este fie întreruptă (- -), fie plină (—), reprezentând principiile *yīn* sau *yáng*. Cele opt trigrame sunt: *Qián* (☰), *Kūn* (☷), *Zhèn* (☳), *Xùn* (☴), *Kǎn* (☵), *Lí* (☲), *Gèn* (☶) și *Dui* (☱). Conform chinezilor din vechime, cele opt trigrame simbolizează lucruri și fenomene esențiale din lumea naturală sau din societate și reprezintă: cerul, pământul, tunetul, vântul, apa, focul, muntele și lacul. Anticii foloseau schimbările și transformările din cadrul trigramelor și simbolistica lor pentru a înțelege și a expune mutațiile naturale și sociale, dar și regulile care stăteau la baza lor.

Fragment citat:

Odinioară, pe când Fu Xi domnea ca rege al lumii, el își ridică privirea pentru a contempla configurațiile ce puteau fi

distinse pe Cer, apoi își plecă ochii pentru a observa modelele de pe Pământ. Privi cu atenție urmele păsărilor și ale animalelor sălbatice, care corespundeau cu schimbările de pe Pământ. Ceea ce era apropiat el judeca pornind de la sine, ceea ce era îndepărtat judeca pornind de la lucruri. Atunci inventă el cele Cele opt trigrame, pentru a înțelege lucrarea spiritelor și pentru a ordona mulțimea celor zece mii de ființe¹. („Cartea schimbărilor”, Interpretări – partea a doua)

běnsè 本色

Adevăratele trăsături; Adevărata înfățișare

Sensul primar al termenului desemna culoarea originală, iar sensul extins a ajuns să se refere la forma cea din urmă, la înfățișarea inițială. **Běnsè** este totodată concept de critică literară, iar în această ipostază cuprinde trei sensuri: 1. Se referă la trăsăturile și stilul artistic corespunzătoare unei anumite specii literare; 2. Se referă la stilul și trăsăturile literare compatibile cu caracterul unic al unui scriitor; 3. Desemnează stilul dintr-o operă literară care facilitează expresia sinceră și naturală a vieții în forma sa originală, precum și exprimarea reală a gândurilor și sentimentelor autorului. **Běnsè** nu este un imperativ doar pentru scriitor,

¹ Versiune preluată din „Istoria gândirii chineze”, trad. Florentina Vișan & Viorel Vișan, ed. Polirom, 2001, p. 208.

ci și pentru opera literară. În lucrările de critică literară din dinastia Song, **běnsè** este folosit cu precădere pentru a evalua caracteristicile diferite ale speciilor literare; în critica literară din dinastiile Ming și Qing, **běnsè** a fost mai cu seamă folosit pentru a desemna unicitatea stilurilor autorilor, dar și pentru a promova un stil de creație care să se lipsească de ornări stilistice atunci când este redată viața reală, cu a sa înfățișare adevărată. **Běnsè** este deseori utilizat alături de *dāngháng* (当行), cu sensul de „autentic și real”, fiind de obicei corelat cu *Dào* din natură, din filosofia daoistă, în opoziție cu atitudinile creative și stilurile literare care emfaticizează în mod exacerbat folosirea procedeelelor artistice.

Fragmente citate:

Tuizhi (Han Yu²) a făurit din eseuri poeme (*shī*³), iar Zi Zhan (Su Shi⁴) a făcut poemele (*shī*) *cí*-uri. Asta este aidoma cu dansurile femeiești ale maestrului Lei de la Academia Regală. Deși înzestrați cu talent nemăsurat, poemele lor s-au abătut de la adevăratele trăsături (ale genurilor). (Chen Shidao, „Discuțiile lui Hou Shan despre poezie”)

De puțină vreme am realizat că în poezie și în proză se cade să scrii nemijlocit doar ce sălășluiește în inima ta,

² Han Yu (768-824) - poet și prozator din dinastia Tang.

³ Poezia *shī* – poezie în metru regulat, legată inițial de muzică la apariția sa în „Cartea poemelor”. Este genul poetic cu cel mai lung parcurs din istoria poeziei chineze.

⁴ Su Shi (1037-1101) – poet, prozator și pictor remarcabil din dinastia Song.

⁵ Poezia *cí* – gen de poezie cântată, cu vers neregulat, scheme prozodice complexe și tematici îndrăznețe.

întocmai precum în proverbul: „Dacă deschizi gura, ți se poate vedea gâtul”. Astfel, cei care le citesc vor cunoaște adevărata înfățișare a scriitorului. Fie calități, ori neajunsuri, adevărata sa față nu este tăinuită, asta este **běnsè**. Abia operele care întruchipează **běnsè** sunt opere valoroase. (Tang Shunzhi, „Scrisoare pentru Hong Fangzhou”)

Toate lucrurile din lume au o înfățișare adevărată și una aparentă. Cea adevărată este tocmai ceea ce sunt eu în realitatea; cea aparentă este chiar substitutul meu. (Xu Wei, Prefața la „Camera de Apus”)

bǐ dé 比德

Asocieri în virtute

Acest termen este utilizat pentru a desemna caracteristici din lumea naturală, fiind incluse atât flora, cât și fauna, fiindcă pot fi asociate cu trăsături morale umane. Sensul său extins se referă la domeniul aprecierii literare și, în general, este folosit pentru a corela în mod direct lucruri minunate cu spiritul uman de înaltă ținută morală. Să privești un fenomen natural drept o reflectare și un simbol al caracteristicilor omenești reprezintă întruchiparea modelului de gândire confucianist, care face din estetică și literatură etaloane de virtute. Asociind în virtute oamenii cu natura înseamnă că aprecierea naturii este, de fapt,

aprecierea umanității în sine, mai cu seamă aprecierea caracterului său moral. Ulterior, **bīdé** a devenit o tehnică folosită în retorică și în creația poetică.

Fragmente citate:

În trecut, caracterul moral al unui Om Ales era asemuit cu piatra fină de jad, netedă, moale și lucioasă, fiind întocmai întruchiparea omeniei (*rén*). („Însemnări despre rituri”, Semnificația schimburilor de misiune între curți)

Când Qu Yuan a scris „Odă portocalei”, simțămintele și stilul scriiturii au fost îndelung rafinate. A folosit descrierea portocalei drept analogie menită să transmită învățăturile morale; de aceea s-a apucat să-i descrie detaliile. (Liu Xie, „Inima literaturii ca cizelare a dragonului”, Aprecierea imnurilor)

biàntǐ 辨体

Diferențieri formale; Deosebirile de stil

Termenul se referă la diferențele de formă și de stil din operele literare. Se referă la alegerea stilului și a formei literare adecvate ideilor și sentimentelor care urmează a fi exprimate în procesul de creație literară, pentru a putea produce o operă remarcabilă, cu un înalt grad de armonie între conținut și formă. În timpul procesului de producție

literară, scriitorii din vechime obișnuiau să conceapă mai întâi forma textului. Criticii literari din timpul dinastiilor Wei, Jin, Dinastiile de Sud și de Nord au dezbătut în amănunt trăsăturile artistice ale diferitelor genuri și regulile aferente de scriere, emfazând totodată necesitatea ca scriitorii să aleagă forma în acord cu sentimentele și gândurile pe care urmau să le exprime, trebuind să respecte cu strictețe stilul genului ales și tehnicile de exprimare, iar limbajul să fie unul adecvat. Doar așa puteau ajunge să scrie opere excepționale. În contrast cu acest concept se află *pòtǐ* 破体 (spargerea stilurilor), care înseamnă înlăturarea îngrădirilor de stil și de formă, pentru a permite interferarea diferitelor stiluri sau forme literare. Uneori, **biàntǐ** poate însemna distingerea formei și a stilului unei opere literare, dar și intenția atingerii unui nivel înalt de compoziție literară.

Fragmente citate:

Cum operele literare exprimă gânduri, simțăminte și gusturi diferite, tot așa și tehnicile literare să fie diferite. Numai simțămintele hotărăsc stilul, iar acesta devine forță. Forța vine tocmai de la scrierea în acord cu stilul operei. (Liu Xie, „Inima literaturii ca cizelare a dragonului”, Hotărârea pozițiilor)

Când poetul compune un poem, dacă exprimă grandori, atunci și stilul poeziei va fi măreț; dacă expresia-i este simplă și neîngrădită, atunci și stilul poeziei va fi întocmai. (Jiao Ran, „Stiluri poetice”)

Întâi să fie hotărâtă specia și urmate regulile-ntocmai, și-abia apoi să se încumete la scris. (Zhang Taiyan,

„Discuții cumpănite despre trecutul țării”, Breviar general de literatură)

biécái-biéqù 别材别趣

Tematici diferite, intenții diferite

Poemele ar trebui să aibăatici ieșite din comun, dar și gusturi de viață neobișnuite. Începând cu dinastia Song de Nord (960-1127), la inițiativa poetului Huang Tingjian (1045-1105), Școala de poezie Jiangxi a făcut din cunoaștere obiectivul primordial, a adus dezbaterea în poezie, omițând, totuși, funcția inspiratoare a poeziei. Criticul literar Yan Yu, din dinastia Song de Sud (1127-1279), și-a exprimat profunda nemulțumire cu privire la această tendință în lucrarea sa, „Discuții despre poezie în ținutul Canglang”. Totodată, Yan Yu a propus acest concept pentru a marca distincția dintre texte poetice și texte non-poetice, susținând că poezia, în esența sa, trebuie să dea glas sentimentelor și emoțiilor poetului mai degrabă decât să ticsească cunoștințe din cărți și să facă paradă de cunoaștere. Importanța poeziei rezidă în exprimarea experiențelor și transmiterea mesajelor, nu în exprimarea plată a unor teorii. Mesajul unui poem trebuie să se topească în imaginile sale artistice. Propunerea acestui concept relevă tocmai atenția acordată de criticul literar proprietăților estetice ale poeziei și înseamnă întoarcerea

la maniera de creație și la stilul poeziilor din dinastia Tang (618-907).

Fragmente citate:

Așadar, poezia își are propriile sale tematici, diferite de cele ce se regăsesc în alte cărți; poezia are alte intenții, nicidecum să înfățișeze teorii. (Yan Yu, „Discuții despre poezie în ținutul Canglang”, Dezbaterea despre poezie)

În 300 de ani de istorie (de dinastia Song), oamenii au deținut nenumărate colecții de literatură, iar cele mai multe conțineau poezii cu tematici diferite. În aceste poezii, fie erau glorificate teoriile, fie erau prilej de afișat învățăturile adunate sau de angajat în dezbateri. Unii au tipărit 1.000 de poeme, pe când alții au scos și câte 10.000 de poeme. Însă marea majoritate erau doar eseuri rimate care cuprindeau referiri la clasicele confucianiste sau care discutau situația politică din acea vreme. Pur și simplu, nu erau texte de poezie. (Liu Kezhuang, Prefața la „Colecția de poeme a lui Zhu Xi”)

biéjí 别集

Colecție individuală

Termenul denumește o colecție de lucrări literare scrise sau selectate de o singură persoană și se află în opoziție cu termenul antologie (*zōngjí*), în care sunt adunate opere

de la scriitori diferiți. Liu Xin, din dinastia Han de Apus, a stabilit „Șapte categorii”, dintre care, în *Catalogul de shī și fù*, au fost însumate opere din 66 de scriitori, printre care și cele scrise de Qu Yuan, Tang Lei și Song Yu. Pentru că au fost selectate în totalitate de către Liu Xin, *Catalogul de shī și fù* a însemnat debutul colecțiilor individuale. Colecțiile individuale s-au proliferat progresiv în dinastia Han de Răsărit, după cum apare consemnat în „Istoria dinastiei Sui” – Însemnări din texte religioase, text în care sunt cuprinse numele a 886 de colecții din dinastiile Han, Wei și Jin până în Dinastiile de Sud și de Nord. De-a lungul timpului, aproape fiecare autor a deținut colecții individuale. Colecțiile dedicate poeziei erau denumite colecții de poeme, în timp ce acelea care cuprindeau și proză, și poezie sau doar proză erau denumite colecții de scrieri. Denumirea unei colecții era dată de numele autorului, de pseudonimul autorului, de numele său postum, de locul de baștină sau de numele reședinței sale. Fiindcă conțin toate operele majore dintr-un scriitor, colecțiile individuale sunt o descoperire autentică a lumii interioare a scriitorului și, de aceea, constituie material prețios pentru urmașii care doresc să cunoască și să studieze ideile și reușitele sale literare.

Fragment citat:

Numele **biéjǐ** (colecție individuală) a fost stabilit, probabil, în timpul dinastiei Han de Răsărit. De la Qu Yuan încolo, scriitorii de literatură s-au înmulțit, iar aspirațiile,

preferințele, stilurile și priceperea lor au căpătat prefaceri nespuse de diferite. Generațiile următoare au strâns laolaltă operele unui singur scriitor în colecții, **jǐ**, pentru a-i putea analiza stilul, vigoarea, dar și lumea spirituală. („Istoria dinastiei Sui”, Însemnări din texte religioase)

chéng 城

Zid; Oraș; Cetate

Termenul este denumirea pentru orașele care erau înconjurate de ziduri. Inițial, **chéng** desemna zidurile care adăposteau un oraș, erau construite din pământ și aveau drept scop apărarea militară și prevenirea inundațiilor. De obicei, în afara zidurilor orașului erau săpate șanțuri. În Antichitate, capitala unei monarhii, fieful unui duce sau proprietatea acordată de monarh unui ministru sau unui demnitar conțineau în centru o așezare cu ziduri, de unde și numele de **chéng**. Omofonia lui **chéng** cu *chéng* 盛, a adăpostit poporul, descoperă funcția de bază a lui **chéng**, respectiv aceea de a proteja poporul, constituind o întruchipare concretă a principiului politic „poporul e temeliea statului”.